

Thomas Söding
Christian Münch

**klucz
do
zrozumienia
Nowego
Testamentu**

Przekład
Franciszek Wycisk

Wydawnictwo WAM
Kraków 2009

Tytuł oryginału
KLEINE METHODENLEHRE ZUM NEUEN TESTAMENT

Thomas Söding/Christian Münch,
Kleine Methodenlehre zum Neuen Testament
© Verlag Herder Freiburg im Breisgau 2005

© Wydawnictwo WAM, 2008

Redakcja
dr Tomasz Grodecki

Korekta
Grzegorz Korczyński

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-7505-102-5

NIHIL OBSTAT. Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego,
ks. Krzysztof Dyrek SJ, prowincjał. Kraków, 4 lipca 2008 r., l.dz. 167/08.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 012 62 93 200 • faks 012 429 50 03
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 012 62 93 254-256 • faks 012 430 32 10
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Zapraszamy do naszej
KSIĘGARNI INTERNETOWEJ
<http://WydawnictwoWAM.pl>
tel. 012 62 93 260 • faks 012 62 93 261

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

wydawnictwowam.pl

Spis treści

Słowo wstępne	5
Wprowadzenie	7
1. Sztuka egzegezy	7
1.1. Uczyć się czytania	7
1.2. Gromadzenie doświadczeń	9
1.3. Rozumienie tekstów	12
1.4. Rozwiązywanie zadań	16
2. Tłumaczenie Nowego Testamentu	20
Analiza	25
Orientacja	25
Historia i współczesność	25
Syntaktyka, semantyka, pragmatyka – synchronia i diachronia	28
Wybór i kolejność kroków	29
1. Krytyka tekstu	32
1.1. Zadanie	32
1.2. Postępowanie metodyczne	34
1.3. Systematyczne uporządkowanie materiałów rękopiśmiennych ..	35
1.4. Historia przekazywania tekstów Nowego Testamentu	37
1.5. Wynik	41
1.6. Przykład: opis Wieczery Paschalnej (Łk 22, 14-23)	41
2. Analiza sytuacji	44
2.1. Zadanie	44
2.2. Postępowanie metodyczne	46
2.3. Wynik i związek z innymi metodami	50
2.4. Przykład: Paweł na temat małżeństwa i bezżeństwa (1 Kor 7) ...	50
3. Analiza kontekstu	54
3.1. Zadanie	54
3.2. Postępowanie metodyczne	56
3.3. Wynik i związek z innymi metodami	58
3.4. Przykład: akcja Jezusa w świątyni (Mk 11, 15-19; Mt 21, 12-17; Łk 19, 45-48; J 2, 13-22)	59

4. Analiza formy	62
4.1. Zadanie	62
4.2. Postępowanie metodyczne	64
4.3. Analiza tekstów narracyjnych	70
4.4. Wynik i związek z innymi metodami	75
4.5. Przykład: przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10, 30-37)	77
5. Analiza gatunku literackiego	80
5.1. Zadanie	80
5.2. Postępowanie metodyczne	84
5.3. Wynik i związek z innymi metodami	89
5.4. Przykład: uzdrowienie chromego przy sadzawce Betesda (J 5, 1-9a)	90
6. Analiza tradycji	95
6.1. Zadanie	95
6.2. Postępowanie metodyczne	98
6.3. Porównanie Ewangelii synoptycznych	103
6.4. Wynik i związek z innymi metodami	106
6.5. Przykład: przypowieść o siewcy (Mk 4, 1-20)	107
7. Analiza redakcji	110
7.1. Zadanie	110
7.2. Postępowanie metodyczne	112
7.3. Wynik i związek z innymi metodami	116
7.4. Przykład: chrzest Jezusa (Mt 3, 13-17)	117
8. Analiza przedmiotowa	119
8.1. Zadanie	119
8.2. Postępowanie metodyczne	120
8.3. Wynik i związek z innymi metodami	122
8.4. Przykład: Paweł przed namiestnikiem Gallionem (Dz 18, 1-17)	123
9. Analiza motywów	126
9.1. Zadanie	126
9.2. Postępowanie metodyczne	129
9.3. Wynik i związek z innymi metodami	133
9.4. Przykład: Baranek Boży (J 1, 29.36; Dz 8, 32-35; 1 Kor 5, 7; 1P 1, 19; Ap 5, 6-12)	133

Interpretacja i rekonstrukcja	142
Orientacja	142
1. Interpretacja	143
1.1. Wstępne rozumienie i stawianie pytań	144
1.2. Egzegeza jednostkowa i spojrzenie na całość	145
1.3. Intencja autora, przyjęcie przez czytelników, sens tekstu	148
1.4. Historia teologii a egzegeza kanoniczna	154
2. Rekonstrukcja historyczna	162
2.1. Krytyka źródeł	163
2.2. Ponowne pytanie o Jezusa	167
Dalsze postępowanie	173

Słowo wstępne

Nauka o metodach wprowadza do sztuki, jaką jest nowotestamentowa egzegeza. Nowy Testament stanowi wczesnochrześcijańską literaturę; jest on historycznym dokumentem pierwotnego Kościoła i drugą częścią Pisma Świętego. Zgodnie z takim rozumieniem jego tekstów i dzisiejszym poziomem świadomości problematyki, najważniejsze kroki w zakresie analizy tekstu zostaną przedstawione i powiązane z zadaniami jego wykładni, a także z historycznymi pracami nad Nowym Testamentem.

Sama koncepcja metod mieści się w tradycji egzegezy „historyczno-krytycznej”, otwarta jest jednak na nowe metody, o ile służą dociekaniom nad historycznym sensem Pisma; jest wierna wykładni Biblii, dla której filologiczny Eros, historyczna nieprzekupność i teologiczna odpowiedzialność nie stanowią przeciwieństw, ale przedstawiają wewnętrzną jedność. Ekumeniczna więź między egzegezą katolicką i protestancką jest sama przez się zrozumiała; możliwości żydowsko-chrześcijańskiego dialogu dotyczącego jakże drażliwych treści Nowego Testamentu winny być intensywnie wykorzystane. *Fairness* wobec nie-biblijnych religii i różnych filozofii jest wymogiem pracy naukowej. Szczególne znaczenie ma tu dialog z egzegezą starotestamentową. Czymś zasadniczym i decydującym jest poszukiwanie wyzwalającej prawdy Ewangelii, a prawda ta na tle Starego Testamentu może być odnaleziona w natchnionym poświadczeniu wydarzenia Chrystusa przez Nowy Testament.

Zwięzła nauka o metodach w Nowym Testamencie (Kleine Methodenlehre zum Neuen Testament) jest oparta na większym dziele: *Methodenbuch zum Neuen Testament* z roku 1998. Jego pełny tytuł: *Wege der Schriftenauslegung* (Drogi objaśniania

Pisma Świętego) zaznacza, że zasadnicze problemy hermeneutyczne związane ze zrozumieniem Pisma Świętego i jego komentowaniem zajmują w nim o wiele więcej miejsca. By zaspokoić zapotrzebowanie na podręcznik dla studium uniwersyteckiego, przedstawiamy w tej chwili bardzo zwarte dzieło: *Zwięzła nauka o metodach w Nowym Testamencie*, które koncentruje się na analizie tekstu. Odnośne paragrafy dzieła o metodach z roku 1998 stanowią w tym ostatnim podstawę, jednakże – uwzględniając stan współczesnej dyskusji – zostały one gruntownie przepracowane.

Jeżeli ten podręcznik przyczyni się do tego, że radość z czytania Nowego Testamentu będzie jeszcze większa, a koncentracja na jego historycznym i teologicznym znaczeniu zostanie wzmożona, jego cel został osiągnięty.

Wuppertal, w lipcu 2005 roku

*Thomas Söding
Christian Münch*

Wprowadzenie

1. Sztuka egzegezy

Egzegeza Nowego Testamentu jest sztuką. Tej sztuki można się nauczyć. Nauczmy się jej tylko wówczas, gdy będziemy świadomi tego, że nigdy jej w pełni nie opanujemy, i że sensu i znaczenia nowotestamentowych tekstów nie sposób do końca zgłębić przy pomocy żadnej, choćby największej sztuki wyjaśniania. Ale bez bardzo dokładnego zapoznania się z technikami egzegetycznymi i bez ich ustawicznego wypróbowywania w praktyce, jedynie z trudem zdobędziemy pojęcie o wielkim bogactwie znaczeniowym Nowego Testamentu oraz o konieczności podjęcia w danym czasie nowych starań o rzeczową i współczesną egzegezę tekstów.

1.1. Uczyć się czytania

To sztuka czytania jest tym, czego w ramach egzegezy Nowego Testamentu warto się nauczyć. Mamy na uwadze czytanie, które chce zrozumieć sens tekstów: ich tło, ich założenia, zawartość i ich działanie. Zgubne byłoby założenie, że nowotestamentowi autorzy musieli tak samo, jak my sami – ludzie dzisiejsi – mówić, pisać, myśleć i czuć. Nowy Testament powstał przed niespełna dwoma tysiącami lat. Pod każdym względem nosi na sobie ślady czasu swego powstania. Wielkiego czasowego i kulturowego dystansu między czasami Nowego Testamentu a współczesnością nie da się po prostu przeskoczyć. Trzeba go potraktować poważnie, on musi znaleźć odbicie i być rozpracowany, aby mogło dojść z pi-

smami prachrześcijańskimi do dialogu, w którym rzeczywiście będą one miały szansę zabrać głos w tej sprawie, w której mają coś do powiedzenia. Z tego powodu czytanie Nowego Testamentu jest sztuką.

Największe niebezpieczeństwo wypływa z pozornych oczywistości: gdy za szybko uwierzyliśmy, żeśmy zrozumieli sens jakiegoś tekstu, poznali jego profil, wyjaśnili jego historyczną substancję; gdy za mało krytycznie podeszliśmy do tradycyjnych interpretacji albo zupełnie nowych hipotez uważając je za poprawne i prawdziwe; gdy zbyt powierzchownie studiujemy dany tekst; gdy czytając tekst za mało idziemy w głąb.

Udany komentarz jest zawsze sprawą pewnej intuicji czy olśnienia; nagle spada, jak spadają łuski z oczu, a tekst jawi się w zupełnie nowym świetle. Tego rodzaju momentów nie można wymusić, ale też nie można na nie po prostu tylko czekać. Trzeba je przygotować, a potem winny być odpowiednio spożytkowane. Jako prawdziwa sztuka, egzegeza jest zawsze także solidnym rzemiosłem. Dobrze opanowana sztuka rzemieślnicza zakłada solidną wiedzę, odpowiednie narzędzia i długotrwałe doświadczenie. Wszystko to można sobie z czasem przyswoić krocząc drogą prowadzącą od ucznia poprzez czeladnika do majstra.

Podstawowe zadanie polega na tym, aby nauczyć się języka Nowego Testamentu. Chodzi tu nie tylko o język grecki – język pism pra-chrześcijańskich, język aramejski – język ojczysty Jezusa, oraz hebrajski – język Starego Testamentu. W najbardziej elementarnym sensie chodzi o to, aby dowiedzieć się, co mówią nowotestamentowe pisma, oraz w jaki sposób to mówią. Jakimi tematami się zajmowały? Jakie doświadczenia znalazły w nich odbicie? Jaki obraz świata prezentowały? W jakich warunkach kulturowych, społecznych, politycznych, ekonomicznych powstały? Jakie słownictwo było do ich dyspozycji? Jaki był ich język obrazów? Jakie techniki komunikowania się rozwinęły ich autorzy? Jakie okazje wykorzystywali? Jakie efekty pragnęli osiągnąć?

Jaki związek istnieje między licznymi wypowiedziami i zamierzeniami, których spore nagromadzenie znajdujemy w Nowym Testamencie?

1.2. Gromadzenie doświadczeń

Kto pragnie odpowiedzieć na te pytania, które przecież pojawiają się w związku z Nowym Testamentem, nie zaczyna w punkcie zerowym, ale staje w jednym szeregu razem z wielką rzeszą znawców Biblii, którzy od dawna, a nie dopiero od pojawienia się egzegezy historyczno-krytycznej, móżą się nad odpowiedziami. Doświadczenie tych poprzedników nie może zapewne uchodzić za nietykalną świętość, ale wciąż musi być kwestionowane; w gruncie rzeczy stanowi ono jednak swoisty punkt wyjścia, bez którego nie może się udać żadne przekonujące objaśnianie Biblii, a także żadne nad nią innowacyjne badanie naukowe. Nie przypadkowo wiele monografii z zakresu egzegezy zaczyna się od przedstawienia „historii badań”. Kpiarze uważają wprawdzie, że takie przedstawienie ma często służyć jedynie temu, aby wykupić nieporównywalność najbardziej własnych poglądów autora, który teraz sięga po pióro; w dobrych jednak pracach naukowych stanowi ono udokumentowanie tego, jak bardzo konieczne jest włączenie się w bieg naukowej dyskusji, i jak wielorakie bodźce w formie przyzwolenia i krytyki trzeba będzie uwzględnić. Aby w zakresie egzegezy móc kompetentnie zabrać głos, trzeba przejść nader obszerny program studiów. To wszystko stanowi uzasadnienie trudu, jaki sprawia biblistyka, ale i podniety, jakiej ona dostarcza.

Wiedza, jakiej wymaga i jaką wspiera sztuka rzemiosła egzegetycznego, polega na zapoznaniu się z celami i technikami pracy egzegetycznej, ale przede wszystkim także na tym, aby dostrzec samo Pismo Święte Nowego Testamentu wraz z jego oso-

bliwościami i jego doniosłością. Podstawowa wiedza z zakresu Nowego Testamentu zawarta jest w różnego rodzaju książkach¹:

- ❑ Książki zatytułowane „Wprowadzenie” do Nowego Testamentu dostarczają czytelnikowi wiadomości o okolicznościach i powodach powstawania pism Nowego Testamentu, ich autorze, adresatach, tematyce i ich strukturze, ale także o kształcie tekstu i ustaleniu kanonu ksiąg Nowego Testamentu.
- ❑ Książki zatytułowane „Nauka o Biblii” łączą w jedność, w sposób streszczający, cały materiał z zakresu Nowego Testamentu; dostarczają wiadomości o treści, strukturze, gatunku i o tematyce poszczególnych pism.
- ❑ Książki zatytułowane „Teologia” Nowego Testamentu dostarczają przeglądu istotnych wypowiedzi teologicznych zawartych w różnych tekstach i pochodzących od różnych autorów; najczęściej odpowiadają też na pytania dotyczące tego, co w różnych świadectwach Nowego Testamentu uchodzi za istotne i wiążące w chrześcijańskiej doktrynie.
- ❑ Książki zatytułowane „Komentarz” przemierzają rozdział za rozdziałem, wiersz po wierszu wszystkie pisma Nowego Testamentu, aby krok po kroku ukazać historyczny sens ich wypowiedzi.
- ❑ Książki zatytułowane „Hermeneutyka” Nowego Testamentu zastanawiają się nad prawem i granicami, możliwościami, trudnościami i kryteriami interpretacji Pisma Świętego
- ❑ Książki zatytułowane „Historia” pierwotnego chrześcijaństwa przedstawiają historyczny bieg zdarzeń okresu nowotestamentowego (np. powstanie pierwotnej gminy jerozolimskiej, albo rozwój Pawłowej misji). Całkiem specyficzne znaczenie mają próby udzielenia odpowiedzi na ponowne „pytanie o historycznego Jezusa”, aby można było odtworzyć zarysy Jego działalności i męki, Jego posłannictwa i świadomości mesjańskiej.
- ❑ Prawie nieprzebrana liczba *studiów monograficznych* zajmuje się poszczególnymi tekstami Nowego Testamentu i tematami z nim związanymi, jego historią, jego środowiskiem i jego wyjaśnianiem;

¹ Aktualna lista znajduje się pod następującym adresem internetowym: www.uni-wuppertal.de/fba/kaththeo w dziale *Studienhilfen*.

nie wszystkie prace są dobre, ale wiele z nich jest na wysokim poziomie i prowadzi do poszerzenia wiedzy egzegetycznej.

Narzędziem egzegezy są krytyczne wydania tekstów Nowego (jak i Starego) Testamentu, ale także ówczesnej literatury żydowskiej, greckiej i rzymskiej (również ich dobre tłumaczenia). Ważnymi pomocami są²:

- ❑ *Słowniki*, które zawierają słownictwo Nowego Testamentu i całej ówczesnej literatury;
- ❑ *Leksykony* egzegetyczno-teologiczne, które objaśniają zastosowanie i znaczenie określonych terminów występujących w całym Nowym Testamencie przy równoczesnym uwzględnieniu Starego Testamentu, literatury wczesnożydowskiej oraz kultury grecko-rzymskiej;
- ❑ *Gramatyki*, które wyjaśniają specyfikę nowotestamentowego języka greckiego;
- ❑ *Pomoce językowe*, w których są wyjaśniane konstrukcje i formy gramatyczne oraz przedstawiane propozycje tłumaczenia trudniejszych terminów i zwrotów;
- ❑ *Synopsy*, w których paralelnie biegnące sekwencje tekstu czterech Ewangelii są drukowane w kolumnach ustawionych obok siebie;
- ❑ *Konkordancje*, które zawierają wszystkie słowa, wraz z ich kontekstami, Nowego Testamentu albo jakiejś innej grupy pism.

Metody odnoszą się do „techniki” egzegezy. Jej opanowanie będzie się poprawiać w takim stopniu, w jakim będziemy zdobywać egzegetyczne doświadczenie, pomnażać egzegetyczną wiedzę, i sensownie posługiwać się narzędziami egzegetycznymi. I na odwrót, praca metodycznie bez zarzutu w zakresie nowotestamentowych tekstów stwarza podstawę zarówno dla ubogacenia egzegetycznego doświadczenia, jak i dla poszerzenia wiedzy egzegetycznej i doskonalenia egzegetycznych narzędzi.

² Również one znajdują się pod adresem internetowym: www.uni-wuppertal.de/fba/kaththeo w dziale *Studienhilfen*.

1.3. Rozumienie tekstów

Każda metoda musi być dostosowana do tekstu, zrozumieniu którego ma służyć. Nowy Testament jest księgą tekstów, ale taką, która zawiera znaczne osobliwości, odrębności. Ponieważ jest księgą tekstów, w nowotestamentowej egzegezie muszą być zastosowane ogólne reguły obowiązujące w filologii; ponieważ zaś jest księgą tekstów jak żadna inna księga, reguły te nabierają szczególnej wagi.

Po pierwsze: *Nowy Testament jest zbiorem tekstów literackich.*

Podobnie jak Stary Testament, również Nowy Testament składa się z wielkiej ilości różnych tekstów, które powstały w różnych czasach i powoli zrosły się w jedną całość. Zapewne nie tylko ich zakres jest daleko mniejszy, ale również czasowa przestrzeń ich powstania jest o wiele mniejsza, aniżeli w przypadku Starego Testamentu. Nie 1072, ale tylko 313 stron liczy Nowy Testament w standardowym wydaniu zatytułowanym *Einheitsübersetzung*; znajduje tu swoje odbicie nie tysiąc lat, ale zaledwie niecałe sto lat. To w tym czasie Jezus z Nazaretu zrobił tak wielkie wrażenie, że powstały wybijające się nad inne teksty o wielkim literackim zróżnicowaniu i o niezwyklej sile oddziaływania: cztery Ewangelie, Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła i innych Apostołów, Objawienie św. Jana. Zakładają wcześniejsze ustne przepowiadanie Ewangelii i zdążają z powrotem do żywego przepowiadania słowem i czynem, miłością Boga i bliźniego. Ale jako świadectwa pisane mają przecież trwałą wartość: wyostwiają pamięć o Jezusie; stwarzają łączność między chrześcijanami różnych regionów i generacji; stanowią trwały punkt odniesienia dla Kościoła w jego nauczaniu i praktyce.

Nowy Testament (również i Stary) nie jest księgą, która spadła z nieba. Nie jest także – inaczej niż Koran, zgodnie z nauką islamu – kopią oryginału, który został nakreślony w niebie i jest tam przechowywany. Powstały na przestrzeni około stu lat został

napisany – przeciwnie – przez autorów-ludzi, którzy w swoich tekstach wcale się z tym nie kryją, ale dostatecznie wyraźnie dają to do zrozumienia (por. choćby Łk 1, 1-4; Dz 1, 1; Rz 1, 15; 15, 15n). Został napisany z myślą o określonych adresatach; częściowo zostają oni bezpośrednio wymienieni (por. oprócz listów np. Mk 13, 14: „kto czyta, niech rozumie!”), częściowo pośrednio: przez to, że przed ich oczy zostają postawieni idealni czytelnicy (np. Tytus i Tymoteusz w listach pasterskich). Nowy Testament jest zbiorem tekstów, które swoim językiem, swoimi obrazami i pojęciami, swoimi strukturami i historią powstawania, swoimi formami komunikowania się i oddziaływania są nierozłącznie związane z literaturą ich czasów.

Egzegeza traktuje Nowy Testament jako księgę tekstów. Zasadniczo nie posługuje się ona żadnymi innymi metodami, niż te, które bywają stosowane także w przypadku innych tekstów, nie-raz tych ze świata antycznego. Filologiczne wyjaśnianie pism zawsze istniało u Żydów, a także i w chrześcijaństwie poczynając od czasów antycznych – zawsze w taki sposób, który odpowiadał świadomości problemu w danym czasie. Dziś nie jest inaczej.

Po drugie: *Nowy Testament jest historycznym dokumentem wczesnego chrześcijaństwa.*

Nowy Testament – jako zbiór literackich tekstów – jest we wszystkich swoich wymiarach całkowicie naznaczony piętnem historii swego powstania: naznaczony przez ludzi, którzy go napisali, czytali i przekazali; przez język, którym mówili; przez wizję świata, którą podzielali; przez doświadczenia związane z Jezusem Chrystusem, które nagromadzili. Ale Nowy Testament jest sam w sobie także ważnym źródłem historycznym. Nowotestamentowi autorzy są wszystkim innym, niż neutralnymi świadkami współczesności. Przeciwnie, w sprawach wiary zajmowali stanowisko w sposób zdecydowany. Mimo to – albo dlatego właśnie – są źródłem niezwykle ważnych informacji historycznych i to nie tylko dla historii wczesnego chrześcijaństwa i późnoantycznej hi-

storii religii; informacje te już jako takie bywają wspomniane i wykorzystywane w każdym podręczniku do historii starożytnej. Jezus, ale także Piotr i Paweł, są postaciami historycznymi o światowym formacie, których historyczne poczynania w istocie rzeczy zostały udokumentowane jedynie przez Nowy Testament. Historię polityczną Palestyny I wieku można wprawdzie poznać w oparciu o cały szereg źródeł żydowskich i rzymskich, ale nie bez znacznego uwzględnienia Nowego Testamentu. Ponadto Nowy Testament stanowi też ważne źródło dla historii prawa rzymskiego, na przykład dla poznania kary przez ukrzyżowanie albo stanowiska Wysokiej Rady w systemie zarządzania prokuraturą Judei i cesarską prowincją Syrią. Wreszcie, Nowy Testament jest ważnym dokumentem dla antycznej historii kultury i społeczeństwa: jak to się stało, że ubodzy i bogaci, niewolnicy i ludzie wolni, mężczyźni i kobiety żyli razem w ramach jednej gminy, albo też poza nią – trudno szukać innych źródeł, w których zostało to opisane tak obrazowo i z bliska, jak właśnie w pismach nowotestamentowych.

Po trzecie: *Nowy Testament jest drugą częścią Pisma Świętego.*

Nowy Testament razem ze Starym Testamentem tworzą Pismo Święte chrześcijan, źródło i wytyczną ich wiary, ich miłości i ich nadziei. Wprawdzie żadna z nowotestamentowych ksiąg nie powstała z zamiarem, by tysiące lat później była jako „Słowo żywego Boga” przepowiadana w liturgii Kościoła i cytowana na soborach, ale zamierzenie każdej z Ewangelii, by ukazać prawdziwego Jezusa, i zamiar Apostoła Pawła, by w listach swoich poważnie i godnie przepowiadać wiarę, nie mogą pozostać niedocenione. Historia kształtowania się nowotestamentowego kanonu³ zaczyna się zredagowaniem tekstów i recypowaniem przez nie starszych tradycji; postępuje ona dalej i rozwija się dzięki (w ramach służby Bożej) czytaniom (por. Ap 1, 3; 1 Tes 5, 27), wymia-

³ Por. H. v. Lips, *Der neutestamentliche Kanon. Seine Geschichte und Bedeutung*, Zürich 2004.

nie tekstów między różnymi gminami (por. Kol 4, 16), dzięki staraniom o rzetelną egzegezę (por. 2 P 3, 14nn), oraz dzięki pierwszym zbiorom listów i Ewangelii. Wprawdzie istnieją różnice zdań co do pojedynczych pism. W istocie rzeczy sprawa wyjaśnia się jednak już w trakcie II stulecia (nie bez sporych rozbieżności) i od-tąd wiadomo, które nowotestamentowe pisma uzyskały rangę kanonicznych pism, a które jej nie uzyskały.

Dla zrozumienia tekstu przez egzegezę ten proces ustalania kanonu pism jest niezwykle ważny, i to nie tylko w aspekcie historycznym. Bo decydującym początkiem kanonizowania pism było naznaczenie ich przez zbawcze działanie Boga, które ujawniło się we wcieleniu Syna Bożego, w Jego działalności, śmierci i zmartwychwstaniu.

Wcale niemało nowotestamentowych autorów wyraża mniej lub więcej wyraźnie sformułowany zamiar, aby w sposób zobowiązujący przepowiadać Ewangelię (por. Mk 1, 1; Mt 1, 1; Łk 1, 1-4; Dz 1, 1n; J 20, 30n), aby doprowadzić do zdefiniowania „kanonu” wiary (Ga 6, 16), zaś rujnujące, błędne interpretacje skorygować (2 Tes 2, 1-12) i z całą mocą ducha przemawiać w imieniu Boga (1 Tes 2, 13), względnie w imieniu Jezusa Chrystusa (Ap 1, 1; 2 Kor 5, 18nn).

To, co się dokonuje w historii kształtującego się nowotestamentowego kanonu, stanowi: *potwierdzenie* teologicznego roszczenia, które zostało wyrażone w nowotestamentowych pismach, *dostrzeżenie* teologicznego znaczenia, jakie pismom tym z natury rzeczy się należy, *docenienie* i instytucjonalne zabezpieczenie ich teologicznych dokonań, *pielęgnowanie* ich teologicznego dziedzictwa, a także *zabezpieczenie* ich wielogłosowego świadectwa wiary przed heretyckimi skrótami czy cięciami oraz przed synkretycznym zmieszaniem.

Teologiczne rozumienie Nowego Testamentu – drugiej części Pisma Świętego, było często ujmowane jako przeciwieństwo jego rozumienia literackiego i historycznego – zbioru tekstów z zakresu historycznego doświadczenia wiary. To przeciwieństwo jest

sztuczne⁴. Biblijno-chrześcijańskie rozumienie objawienia i natchnienia znamionuje to, że Bóg – by powołać się na św. Augustyna (354-430)⁵ – „przez człowieka przemawia w sposób ludzki, ponieważ, gdy w ten sposób przemawia, nas szuka”. „Świętość” nowotestamentowych pism trzeba – zgodnie z tym – znaleźć nie po drugiej stronie ich literackiego i historycznego wymiaru, ale w nich samych. Teologiczne rozumienie Pisma Świętego nie może zatem w żaden sposób utrudniać badania historycznego i filologicznego, ale winno je w każdy możliwy sposób wspierać. Konsekwentnie zatem nie rezygnacja z naukowej krytyki, ale jedynie rzetelne wspieranie badań biblijnych zgodnych z wszystkimi regułami sztuki, może wesprzeć *teologiczne* rozumienie Pisma Świętego.

⁴ Por. Th. Söding, *Einheit der Heiligen Schrift? Zur Theologie des biblischen Kanons (QD 211)*, Freiburg-Basel-Wien 2005.

⁵ *De Civitate Dei* XVII 6, 2.